

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 13 (2023/Yaz), ss. 307-332.

Geliş Tarihi: 19 Mayıs 2023

Kabul Tarihi: 14 Temmuz 2023

Araştırma Makalesi/Research Article*

Cumhuriyet Halk Partisi Parti Müfettişlik Raporlarına Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir Halkevleri**

Müslime GÜNEŞ***

Faik POLAT****

Öz

Türk Devriminin halka mal edilmesinde önemli bir role sahip kültürü yaygınlaştırma kuruluşlarından olan Halkevleri, kültürel anlamda kalkınmış bir toplum yaratmanın aracı oldular. Cumhuriyet Halk Partisi, bu kurumların çalışmalarını daha yakından takip etmek, Halkevlerinin amaçlarını gerçekleştirme yolunda kat ettiği mesafeleri görmek için teftiş etme ihtiyacı duymuş ve tüm illeri teftiş bölgelerine ayırarak milletvekillerini seçim bölgeleri dışına göndererek ve il yönetim kurulları aracılığıyla Halkevlerini denetlemiş ve çalışmaları hakkında bilgiler almıştır. Bu raporlarda, Halkevlerinin eksiklerinin ve ihtiyaçlarının neler olduğuna ve yürüttükleri faaliyetlerde hangi sorunlarla karşılaştıklarına ve daha etkin faaliyet gösterilebilmesi için nelere dikkat edilmesi gerektiğine ilişkin önerilere ayrıntılarıyla yer verilmiştir.

II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye her ne kadar savaş dışında kalmayı başardıysa da savaşın her türlü olumsuzluklarından etkilendi. Bu yıllarda halkevleri savaşın etkilerinin vatandaşa yansımalarını bir nebze

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Bu makale Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı tarafından 2021 tarihinde kabul edilen Cumhuriyet Halk Partisi Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Batı Anadolu Halkevleri adlı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezinin bir kısmının genişletilip güncellenmesiyle üretilmiştir. Bu araştırma İzmir'in 100 Yılı Sempozyumunda (15-16-17 Aralık) 2022 tarihinde aynı yazarlar tarafından sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*** Doç. Dr. Müslime Güneş, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, (mgunes@adu.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-9088-339).

**** Uzman Öğretmen, Söke Doğa Koleji Sosyal Bilimler Öğretmeni, (polatfaik@gmail.com), (Orcid: 0000-0003-4976-8232).

olsun hafiflettiler. Bu tarihlerde İzmir ve ilçe halkevlerini denetleyen iki parti müfettişi olan, Galip Bahtiyar Göker'in ve Kemal Satır' ın yapmış olduğu teftişlerde, İzmir Halkevleri faaliyetlerinin nesnel bir şekilde değerlendirilmiş olması, Halkevlerinin, savaşın zorlu koşullarında Anadolu'nun aydınlanması yolunda ne denli önemli role sahip olduklarının ortaya konması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra teftiş raporları, Halkevleri faaliyetlerinde ne tür zorluklar yaşandığını tespit etmek açısından araştırmacılara farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu dokümanlara Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, CHP Fonunda ulaşılmıştır. Veriler, doküman analizi-doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İzmir Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi Parti Müfettişlik Raporları, II. Dünya Savaşı

According to the Reports of the Republic People's Party Party Inspectionary İzmir Public Houses in the Years of World War II.

Abstract

The People's Houses, which were institutions for the dissemination of culture and played an important role in the popularization of the Turkish Revolution, became a means of creating a culturally developed society. The Republican People's Party felt the need to inspect these institutions in order to follow their activities more closely and to see how far the People's Houses had come towards achieving their goals. In these reports, the deficiencies and needs of the Halkevis, the problems they encountered in their activities, and the suggestions on what should be considered for more effective activities were included in detail.

During the years of World War II, although Turkey managed to stay out of the war, it was affected by all the negativities of the war. The fact that the activities of İzmir People's Houses were objectively evaluated in the inspections carried out by Galip Bahtiyar Göker and Kemal Satır, two party inspectors who inspected İzmir and district People's Houses during these years, is important in terms of revealing how important their role was in the enlightenment of Anatolia under the difficult conditions of the war. These documents were found in the CHP Fund of the Prime Ministry Republican Archives. Data were collected through document analysis-document review method. The data obtained were analyzed by content analysis.

Keywords: İzmir Halkevleri, Republican People's Party Party Inspectorate Reports, World War II.

1. CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İzmir Halkevleri

CHP'ne bağlı kültür kuruluşları olarak çalışan Halkevlerinin açılma nedenleri arasında; halk eğitimi¹ aracılığıyla devrimin ilkelerini halk tabanına yaymak², ulusal kültürün Halkevi şubelerinin faaliyetleri ile gün yüzüne çıkarılmasını ve halkın sosyal ve kültürel gelişimini sağlayarak³ kültürel bağlarla birbirine bağlayıp ulusal birlik ve bütünlüğü sağlamak⁴ tüm vatandaşların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda şube faaliyetlerinde görevler almasını, her kesimden vatandaşın Halkevi çatısı altında toplanmasını sağlamak⁵ başta geliyordu. Halkevlerinin kuruluşundan önce Cumhuriyetin ilk yıllarında Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, yapılan devrimlerin vatandaşa aktarılabilmesi için Türk Ocaklarıyla beraber hareket etmişlerdir. Türk Ocaklarının kapatılmasını ardından 19 Şubat 1932 'den itibaren faaliyetlerini sürdüren Halkevleri, kültürel anlamda kalkınmış bir toplum yaratmanın aracı oldular.⁶ Halkevleri, Atatürk döneminde siyasi bir kurum olarak düşünülmemiş, milli kültür anlayışının halka aktarılmak istendiği kurumlar olarak tasarlanmıştı.⁷Türkiye Cumhuriyeti'nde sosyal ve kültürel bir değişimin sonucu olarak ortaya çıkan Halkevleri, kuruldukları 1932 yılından kapatıldıkları 1951 yılına kadar, toplumun kültürel ve sosyal yönden kalkınmasında önemli roller ifa etmişlerdi.⁸ Türk toplumunun yapısal dönüşümünün önünü açan⁹ Halkevleri 19 Şubat 1932'de faaliyete başlamış, aynı yıl içinde 20 Halkevi daha hizmete girmiş, böylelikle ilk yılında Halkevi sayısı 34'e yükselmiş¹⁰ ve kuruluş hedefleri doğrultusunda çalışmalarını yürütebilmek amacıyla dokuz şube altında faaliyet göstermişlerdir.¹¹

Halkevlerinin açıldığı yıllarda kültürel kalkınma atılımları öncelikli olarak il merkezlerinde başlamış, zamanla bu illerin kazalarında, nahiyelerinde ve köylerinde kısa sürede Halkevi ve Halkodası örgütlenmesi gerçekleştirilmiştir.

¹Halk eğitimi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz Cevat Geray, *Halk Eğitimi*, 2. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978, s.346.

²Yavuz Özdemir -Elif Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)" A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 45, Erzurum, 2011, S. 238-239.

³Mustafa Özsarı, "Ege Bölgesi Ege Bölümü Halkevleri ve Yayın Çalışmaları", *Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, C.23, Ankara, 2003, s.402-403.

⁴ Tefvik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, 1839-1950, Ankara, 2004, s.352.

⁵ Nurcan Toksoy, *Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s.31.

⁶Yusuf Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994, s. 302.

⁷Kadir Şeker, "CHP Parti Müfettişlerinin Isparta ve İlçe Halkevi Raporları (1940-1942)", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2011, Sayı:24,s.40.

⁸ Kenan Olgun, *Türkiye'de Halkevleri Gerçeği, Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri(Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)*, İksad Yayınevi, Ankara 2019,s.1.

⁹ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Tarihçi Kitapevi Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2018, s.126.

¹⁰ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara 1999, s.80.

¹¹ CHF *Halkevleri Talimatnamesi*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1932, s.6.

Türkiye’de önemli bir konuma sahip olan İzmir’de, ekonomik ve sosyal gelişme, ilin, gerek doğal koşulları ve coğrafi konumu, gerek tarihsel birikimi ve ekonomik yapısı nedeniyle diğer yerlere kıyasla sosyal ve ekonomik açıdan iyi durumda olmasını sağlamıştır.¹² Kentin aldığı göçlerle birlikte halkın eğitim düzeyini yükseltme görevi, örgün eğitimle birlikte yaygın eğitimle de desteklenmesini gerektirmiştir. İzmir’de ve ilçelerinde açılan Halkevleri ve şubeleri bu görev için birlikte hareket etmişlerdir. İzmir Halkevi 19 Şubat 1932 ilk açılan Halkevlerindedir. İzmir’de 24 Şubat 1946 yılına kadar açılan Halkevleri ve Halkodaları¹³ İzmir, Urla, Bergama, Ödemiş, Tire, Bayındır, Çeşme, Dikili, Karşıyaka, Kemalpaşa, Kınık, Kiraz, Menemen, Adagide, Bademiye, Birgi, Kaymakçı, Bornova, Buca, Torbalı, Kuşadası ve Seferihisar, Beydağ ve Karaburun ‘dur. İzmir 'de açılan Halkevleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.1. İzmir’de Açılan Halkevleri ve Açılış Tarihleri¹⁴

HALKEVLERİNİN ADI	AÇILIŞ TARİHLERİ
İzmir Halkevi	19 Şubat 1932
Urla Halkevi	24 Şubat 1933
Bergama Halkevi	22 Şubat 1934
Ödemiş Halkevi	22 Şubat 1934
Tire Halkevi	22 Şubat 1935
Bayındır Halkevi	20 Şubat 1938
Çeşme Halkevi	20 Şubat 1938
Dikili Halkevi	20 Şubat 1938
Karşıyaka Halkevi	20 Şubat 1938
Kemalpaşa Halkevi	20 Şubat 1938
Kınık Halkevi	20 Şubat 1938
Kiraz Halkevi	20 Şubat 1938
Menemen Halkevi	20 Şubat 1938
Adagide Halkevi	19 Şubat 1939

¹² Yurt Ansiklopedisi, s.4389

¹³ CHP Halkevleri Halkodaları, 1932-1942, Ankara 1942, s.26.

¹⁴ Özsarı, agm, s.403.

Bademiye Halkevi	19 Şubat 1939
Birgi Halkevi	19 Şubat 1939
Kaymakçı Halkevi	19 Şubat 1939
Bornova Halkevi	21 Şubat 1943
Buca Halkevi	21 Şubat 1943
Torbali Halkevi	21 Şubat 1943
Kuşdası Halkevi	24 Şubat 1946
Seferihisar Halkevi	?

Cumhuriyet Halk Partisi, 1923 yılından 1946 yılına kadar, Türkiye'nin siyasi hayatında tek başına söz sahibi olmuş, 1950 yılında yapılan seçimler sonucunda iktidarı Demokrat Partiye devretmiş bir partidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından ülke yönetiminden sorumlu olan Cumhuriyet Halk Partisi, ülkeyi en yüksek konuma çıkarmayı amaçlarken; gerek parti içi ve parti dışı muhalefete, gerekse ülke sorunlarına çözüm getirme amacına yönelik çabalar sonucu taşradaki mensuplarının çalışmalarını denetlemek amacıyla yılın belirli dönemlerinde teftiş uygulamaları yapmıştır.¹⁵Müfettişlerin Halkevlerini teftişlerinde; Halkevlerinin üye sayılarının artma ve azalma durumu, şubelerin

¹⁵ 1923 Parti Nizamnamesine göre merkez yönetimine taşradaki parti örgütlerini denetleme ve kontrol etme yetkisi verilmiş, 1925 'te yapılan düzenleme ile ülke 14 parti müfettişliği muntıkasına ayrılmıştır. Yapılacak olan teftişlerde il örgütlerinin parti prensiplerini yayma çalışmaları, örgütlerin parti tüzüğü doğrultusunda çalışıp çalışmadıkları, parti görevlileri ile hükümet görevlileri arasındaki uyumun nasıl olduğu, vilayet halkının partiye ve parti görevlilerine bakış açıları, Halkevlerinin, gençliğe yönelik faaliyetlerin ve mali işlerin işleyişinin nasıl olduğu müfettişlerin dikkat etmeleri gereken noktalar olarak belirtilmiştir. 1935 yılında Parti Umumi İdare Heyeti tarafından yapılan düzenleme ile 23 vilayeti içeren 7 teftiş bölgesine ayrılmış; 1940'da önce 25'e sonra 26'ya çıkarılmış, 1946 yılında yapılan düzenleme ile de teftiş bölgelerinin sayısı 27 olarak belirlenmiş, 1948 yılında yapılan düzenleme ile bu sayı 25'e düşürülmüştür. Bkz, Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ankara, 1342-1339, s.13; Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara 1927, s.11. C.H.P. Teftiş Talimatnamesi, Umumi İdare Heyeti tarafından hazırlanmış ve 21 Haziran 1939 tarihinde Parti Genel Başkanlık divanınca tasdik edilmiştir, Ulus Basımevi, Ankara 1939,s.3-6; C.H.P. Teftiş Talimatnamesi, Sümer Matbaası, Ankara 1943, s.3-15; C. H. Teşkilatı Kurulmamış Vilayetlerdeki Halkevleri ve Halkodaları Teftiş Talimatnamesi, Zerbamat Basımevi, Ankara 1940, s. 5-11; Cemil Koçak, Umumi Müfettişlikler (1927-1952), İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2003, s.14, Mehmet Karayaman, "1935-1950 Yılları Arasında Kaleme Alınan CHP Parti Müfettiş Raporlarının Yerel Tarih Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi: Batı Anadolu Örneği", XVIII. Türk Tarih Kongresi, 1-5 Ekim 2018, IX. Cilt, Ankara, s. 427-431. Hakkı Uyar, Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999, s.244. Faik Polat, Cumhuriyet Halk Partisi Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Batı Anadolu Halkevleri, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2021.

çalışmaları, bina ve para konularının değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Halkevlerinin faaliyetleriyle ilgili CHP'nin her sene çıkardığı Halkevi faaliyet raporlarından, Halkevi yayın organı olan dergilerden, yerel ve ulusal basından bilgi sahibi olabilmekteyiz. Ancak bu kaynakları incelediğimizde genel olarak Halkevlerinin faaliyetlerindeki başarılarından ve istatistikî verilerden bahsedildiğini; eksiklikleri ve ne derece önem arz ettiklerine ilişkin bilgilere çok da yer verilmediğini görmekteyiz. Bu yönüyle teftiş raporları, Halkevleri faaliyetlerinde ne tür zorluklar yaşadığını tespit etmek açısından bizlere farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

2. CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İzmir Halkevlerinin Kuruluş ve Teşkilatlanmasına, İdari ve Mali Durumuna İlişkin Tespitler:

İzmir Halkevi 19 Şubat 1932 tarihinde ilk açılan Halkevlerindendir.¹⁶ İzmir Halkevi için tahsis edilen yer, Halkevlerinin açılışından öce kapatılmış olan İzmir Türk Ocağı binasıdır.¹⁷ CHP müfettişlik raporlarında, araştırmamıza konu olan Halkevlerinin idari, mali durumu, bina sorunu başta olmak üzere Halkevi faaliyetlerine katılımda yerel yöneticilerin ne derecede destek oldukları, faaliyetlerin halka ne düzeyde yansıdığı açıkça belirtilmektedir. Bu açıdan CHP Müfettişlik Raporları bu yönüyle Halkevlerine dönük farklı bir bakış getiren önemli birer dokümandır. II. Dünya Savaşı'na kadar İzmir ve ilçelerinde görev yapan parti müfettişleri¹⁸ 1936 yılında İsmail Sabuncu¹⁹ (Giresun Milletvekili ve Parti Müfettişi) ve 1937 yılında Hamdi Yalman²⁰ (Ordu Milletvekili)'dir. II. Dünya Savaşı

¹⁶ Yaşar Akyol, İzmir Halkevi, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2008, s. 59.

¹⁷ Günver Güneş, İzmir Türk Ocağı Faaliyetleri (1923-1931), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1990, s. 53.

¹⁸ İzmir parti müfettişlerinin 1928-1929 yıllarındaki faaliyetleri hakkında bkz. Serap Tabak, "Serbest Cumhuriyet Fırkası Denemesinden Önce İzmir'de Cumhuriyet Halk Fırkası (1928-1930)", Tarih Dergisi, C III, S. 16, Nisan 1995, s.43-44.

¹⁹ İsmail Sabuncu 1891 yılında Giresun'un bir ilçesi olan Şebinkarahisar'da doğmuştur. İstanbul Ticaret ve Hukuk Mektebi'nden mezun olmuştur. Sabuncu, ticaret ile uğraşmış ve tüccarlık yapmıştır. Hem ekonomi alanında çalışmış hem de bir hukukçu olarak avukatlık mesleğini yerine getirmiştir. siyasi çalışmalarda da bulunan Sabuncu, TBMM II. Dönem Karahisar-ı Şarki, III. ve IV. Dönem Şebinkarahisar, V. VI. VII. VII. Dönemlerde Giresun Milletvekilliği yapmıştır. Giresun Milletvekilliği yaptığı VI. ve VII. Dönemlerde İktisat Encümenliği ve VIII. Dönemde Ekonomi Komisyonu Başkanlığı gibi ekonomi alanındaki çalışmalarda yer almıştır. Evli ve iki çocuk babası olan Sabuncu 07.05.1961 tarihinde vefat etmiştir. *TBMM Albümü, 1920-2010*, 1. CİLT 1920-1950, VIII YASAMA DÖNEMİ/1946-1950, Ankara, 2010, s. 469.

²⁰ Ahmet Hamdi Bey 1877 yılında Ordu'ya bağlı Ünye ilçesinde doğmuştur. Hem Osmanlı Devleti hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde görev yapmıştır. Daru'l-Muallimin Aliye (İstanbul Öğretmen Okulu)'dan mezun olmuştur. Fransızca, Arapça, Almanca bilmektedir. Ahmet Hamdi Bey birçok şehirde eğitimci olarak çalışmıştır. Bu görevleri Çorum İdadisi Öğretmenliği, Beyrut İdadisi 2. Müdür Muavini olarak çalışmıştır Coğrafya, Türkçe ve Tarım derslerinde eğitim vermiştir. Ayrıca Trablusşam İdadisi Müdür vekili, Diyarbakır İdadisi Müdürü, Antep Ticaret Mektebi Müdürü olarak yöneticilik yapmıştır. Yalman, Samsun Meclis-i Umumi Azası, Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kurucusu ve Başkanı, TBMM I. Dönem Canik Milletvekilliği ve II. III. IV. V. VI. VII. VIII .Dönem Ordu Milletvekilliği gibi siyasi çalışmalarda

yıllarında ise 1939, 1940, 1941, 1942 yıllarında Galip Bahtiyar Göker ²¹(İstanbul Milletvekili ve İzmir Bölge Müfettişi) ile 1945 yılında Kemal Satır²² (Parti Müfettişi, CHP Genel Sekreteri ve Elazığ Milletvekili)'dir.²³

Cumhuriyetin en önemli kültür kurumlarından biri olan Halkevlerinin açılabilmesi için bir binasının olması, kütüphanesinin bulunması ve ekonomik açıdan desteklenmesi gerekiyordu. Halkevlerinin hedefledikleri gayeler doğrultusunda çalışmalarını gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duydukları mali kaynak buldukları muhitin parti teşkilatı ve devlet bütçesinden sağlanmıştır. Halkevlerinin nasıl işlediğine yönelik yapılan eleştirilerin ilk sırasında bu kurumların CHP'ye bağlı kuruluşlar olarak var olmalarına rağmen devlet bütçesinden pay almaları başta geliyordu²⁴. Halkevleri her yıl mali planlama yapmış bunu il parti teşkilatının onayıyla hayata geçirmişlerdir.²⁵ Ancak II. Dünya Savaşı yıllarında yeterli ölçüde desteklenemeyen Halkevleri parasızlık yüzünden sorun yaşar hale geldiler. Bu amaçla CHP Genel Sekreterliğinin 21 Mart 1942 günü valiliklere gönderdiği yazıda, Halkevleri ve Halkodalarının yerine getirdikleri önemli görev ve sorumlulukları tam anlamıyla gerçekleştirebilmeleri için, özel idare ve belediye

bulunmuştur. Kastamonu İstiklal Mahkemesi Üyeliği ve Layiha Encümenliği görevlerinde yer almıştır. Evli ve bir çocuk babasıdır. 06.05.1959 tarihinde vefat etmiştir. ²⁰ *TBMM Albümü*, age, s. 496

²¹ Galip Bahtiyar Göker 1881 yılında İstanbul'da doğmuştur. Daru'l-Fünun Hukuk Mektebi'nden mezun olmuştur. Fransızca ve Almanca bilmektedir. Terbiye, eğitim, iktisat, belediyeçilik alanlarında çalışmalar yapmıştır. Öğretmen olarak görevlerde bulunmuştur. Hem Osmanlı Devleti'nde hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde önemli görevlerde yer almıştır. Kosova, İzmir ve Cezayiri Bahrişefid Maarif Umum Müfettişi, Edirne Maarif Müdürü, Milli Ajans İdarecisi, Trakya ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri Kurucu Üyesi, Matbuat Müdürü, İstanbul Ticaret Odası Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. İstanbul Vilayet İdare Azalığı yapmıştır. G. Bahtiyar Göker hem ekonomi alanındaki makaleleri hem de gazetede yer alan yazıları nedeniyle yazar olarak da eserler bırakmıştır. Siyasi çalışmalarda da bulunan Göker Osmanlı Meclisi Mebusan IV. Dönem Edirne Mebusluğu yapmıştır. TBMM'de ise VI. ve VII. Dönem İstanbul Milletvekili olarak görev almıştır. Evli ve iki çocuk babasıdır. 22.09.1945 yılında vefat etmiştir. *TBMM Albümü*, age, s. 399.

²² İsmail Kemal Satır 1911 yılında Adana'da doğmuştur. İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olmuş ve aynı zamanda Röntgen Mühendisi'liği yapmıştır. Az düzeyde Fransızca bilmektedir. Serbest Hekimlik yanı sıra Adıyaman ilçesi olan Besni'de Besni Hükümet Tabipliği, Besni Kızılay Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Adana'da ise Adana Belediye Tabipliği, Adana Kızılay Umumi Kâtipliği gibi sağlık alanındaki çalışmalarını sürdürmüştür. Kültürel faaliyetlerde de bulunan Kemal Satır Adana Halkevi Başkanlığı yapmıştır. Adana İl Genel Meclisi Üyeliği ve Belediye Meclis Üyeliği gibi yerel siyasette yer alan Kemal Satır VII. ve VIII. Dönem Seyhan Milletvekili olarak TBMM'ye giren İ. Kemal Satır 18. Hükümette Ulaştırma Bakanlığı'na kadar yükselmiştir. ²² *TBMM Albümü*, age, s. 499.

²³ Zeynep Yılmaz, *CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İzmir (1935-1950)*, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Uşak, 2019, s. 16.

²⁴ Feroz Ahmet, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2006. Halkevlerine ayrılan bu ödenekler özellikle çok partili hayata geçildiğinde sorun yaratmış, muhalefetin itirazları sonucunda devlet tarafından sağlanan ödenekler düşürülmüştür. Savaş Sertel, *Tek Parti Dönemi'nde Bingöl'de Kurulan CHP Teşkilatları, Halkevleri ve Halkodaları*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, s.79.

²⁵ Yavuz Özdemir -Elif Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)" A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 45, Erzurum, 2011, S. 238-239.

bütçelerinden yeterli miktarda yardım tahsisatı ayrılması istenmiştir.²⁶ Bu tebligat öncesinde parti müfettişlerinin de benzer bir çözüm şekline raporlarında yer verdikleri de görülmektedir.

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1940 yılında yapmış olduğu birinci teftişte, Halkevi, parti ve parti dışındaki teftişlerinde, Halkevleri ve Halkodalarının tüm uzantılarıyla birlikte partiye destek olmalarını, partinin kalkınması için yapılacak olan desteğin kültür kurumlarıyla, öğretmenlerle olacağını belirtmiştir. Ayrıca, Halkevine yapılacak olan maddi yardımların gecikmesiyle Halkevinin zor durumda kaldığını, partinin özellikle Halkevinin sıkıntılı halini bilmesine rağmen, genel durumun aralarındaki bağın zayıflığından kaynaklandığını belirtmiştir.²⁷II. Dünya Savaşı'nın zorlu koşullarında Halkevlerine sağlanan ekonomik destek azalmış olmalıdır ki bu konudaki rahatsızlıklar sık sık dile getirilir hale gelmiştir.

Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu teftişte Halkevi başkanı olan Dr. Hüseyin Hulki Cura'nın, Halkevi mesai arkadaşları üzerinde etkili ve sevilen bir başkan olduğu,²⁸Halkevinin şube başkanlıklarını yapanlar arasında köycülük şubesi başkanı olan Rahmi Balaban'ın da "kültürü geniş, Halkevi idealini anlamış, programlı çalışan, muhterem bir zat olduğu ve aynı zamanda parti vilayet idare heyetine seçilmiş" olduğu belirtilmiştir.²⁹İzmir Valisi Fuat Tuksal'ın Halkevinin etkinliklerine ilgi gösterdiğini, önceki vilayet parti idare heyetinin İzmir ve ilçelerinin Halkevi çalışmalarına ilgisiz kalırken, yeni oluşan vilayet parti idare heyetinin daha ilgili olduğunu belirtmiştir. İlçelerde ise kaymakamların Halkevi yaşamına ve faaliyetlerine karşı aynı bilinç ve canlılığı göstermediklerine raporunda yer vermiştir.³⁰ Halkevinin genel çalışmasının normal, yönetim kurulu toplantılarının düzenli yapılmış ve Halkevini ilgilendiren meselelerin görüşülmüş olduğunu tespit etmiştir.³¹

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in ilçe halkevlerine ilişkin tespitlerine gelince; Torbalı Halkodasının idare heyetinin, parti prensiplerinin halka yayılması konusunda eksik kaldığını,³² öğretmenler aracılığıyla kurslar açılması ve konferanslar tertip edilmesi gerektiğini,³³ parti binasının bitişiğinde bulunan uygun bir kulüpte bir okuma odası ya da bir Halkodası meydana getirmek için

²⁶ *Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı*, Cilt 20, 1 İkinci kanun 1942'den 31 İlk Kanun 1943 Tarihine Kadar,1944,s.541.

²⁷ *BCA-CHP, 490.01/999.859.1,s.74-77.* (Cumhuriyet Arşivi, "Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığına" bağlanarak ismi değişmiştir. Ancak karışıklığa meydan vermemek için daha önce kullanılan BCA kısaltması tercih edilmiştir.)

²⁸ *BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 26*

²⁹ *BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.*

³⁰ *BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s.29.*

³¹ *BCA-CHP, 490.01/999.859 .1, s.29*

³² *BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.*

³³ *BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.*

girişimde bulunulduğunu,³⁴ ifade etmiştir. 1941 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde halkevinin çalışmalarında gittikçe artan çaba ve heves gözlendiğini ve beldedeki memurların Halkevine devam edip görev aldıklarını;³⁵ partinin ve Halkevinin iki barakada görev yaptıklarını belirtmektedir.³⁶

Göker'in teftiş raporuna göre Seferihisar'da hem parti binası hem de Halkevi binası inşası için CHP Genel Sekreterliği'ne başvurulmuş,³⁷ CHP Parti Müfettişi Kemal Satır'ın 1944 yılında yapmış olduğu teftişinde, Seferihisar'da parti ve Halkevi binaları yandığı için yeniden Halkevi yapmak istendiğine dair bilgiler her iki raporda yer almıştır.³⁸

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1940 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde Ödemiş'te tam teşkilatlı Halkevi bulunduğunu, başkanlığını yapan Muharrem Baran'ın kültür düzeyi yüksek bir kişi olduğunu, Ödemiş Halkevi'nin iyi oluşturulmuş, çalışmaları düzgün ve iyi çalışmakta olan Halkevlerinden biri olduğunu belirtmektedir.³⁹

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1940 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde İzmir ve ilçelerindeki Halkevlerinin mali yapısıyla ilgili olarak genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu değerlendirmelere göre; İzmir Halkevi'nin 1939 yılı bütçesi 16.000 lira ve Karşıyaka Halkevi'nin bütçesi 3.000 lira olarak düzenlenmiştir, fakat belirlenen bu bütçelerden çok sınırlı bir kısmı verilmiştir. İzmir, Karşıyaka, Ödemiş, Menemen, Bergama, Tire'de bulunan Halkevlerinin elde ettikleri gelire imkânları ölçüsünde çalışmalarını yürütmekte oldukları, bunların dışında kalan Halkevlerinin gelirlerinin yetersizliğinden dolayı şikâyet etmekte oldukları da teftiş raporlarına yansıyan bilgilerdir.⁴⁰ CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker ayrıca, 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde İzmir ve ilçelerinin mali durumunu ortaya koyacak detaylı bir rapor hazırlamıştır. Buna göre; İzmir ve Karşıyaka Halkevlerine ödenek verilmiş olmasına karşın, ödeneklerin önemli bir kısmının partinin masraflarına ve borçlarına ayrıldığı, bu ödenekten diğer Halkevlerine olan yardımın yok denecek kadar az olduğuna dikkat çekmiştir. Parti Müfettişi G. Bahtiyar Göker bütçe düzenlenirken gelişen durum üzerine müdahalede bulunmuştur. Mevcut bütçenin 20.000 lirasını Halkevlerine ayırtan Göker, bu paranın 13.000 lirasının İzmir Halkevi'ne kalan 7.000 liranın da diğer Halkevlerine dağıtılmasını kabul ettirmiştir. Bu raporlardan anlaşılacağı üzere; Ödemiş, Bergama, Tire gibi belediye gelirinin uygun olduğu yerler belediyelerin yardımıyla oldukça iyi faaliyet göstermektedirler. Belediye gelirinin sınırlı olduğu yerlerde çalışmaların çok gerekli olan masrafların karşılanamamasından dolayı üzüntülü oldukları belirtilmiş, İzmir ve

³⁴ BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.

³⁵ BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 16-22.

³⁶ BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 16-22.

³⁷ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 26-29.

³⁸ BCA-CHP, 490.01/665. 230. 1 s. 101.

³⁹ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 45-59.

⁴⁰ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 68.

ilçelerinde bulunan Halkevlerinin varlığını devam ettirebilmeleri ve şube faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için mali yapılarıyla ilgili detaylı bir değerlendirme de bu raporda yer almıştır.⁴¹

Halkevi binaları, düzenli olarak etkinliklerin yapılabilmesi, cumhuriyet rejimini ve prensiplerini halka anlatabilmek, halkın katılımını sağlayabilmek için önemliydi. Kuruldukları yıldan itibaren Türkiye'deki tüm Halkevlerinin faaliyetleri incelenecek olursa; Halkevi salonlarında düzenlenen müsamereler ve sergilerin halkın estetik duygusunun gelişiminde olduğu kadar, genç sanat kıymetlerinin de yetişmesine nasıl bir ortam hazırladığı anlaşılmış olur. Halkevleri bu anlamda tüm ülkede bir "kültür ve inkılap seferberliği" gerçekleştirmişti.⁴² Kültürel faaliyetlerin yapılabilmesi ve toplumun bu yöndeki ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için Halkevleri ve Halkodalarının her şeyden önce bir binaya ve maddi açıdan desteğe ihtiyaçları vardı. İzmir Halkevinin bu konuda sahip olduğu olanaklar teftiş raporlarından da anlaşıldığı gibi diğer ilçe Halkevlerinde bulunmuyordu.

3.CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İzmir Halkevleri Faaliyetleri

İkinci Dünya Savaşı yıllarında seferberlik uygulamasından dolayı Halkevi faaliyetleri olumsuz yönde etkilendi; çoğu şube başkan ve üyeleri silahlı altına alındı. Savaşın yarattığı ekonomik zorunluluklardan kaynaklı olarak Halkevlerine yeterli maddi yardım yapılamaması da Halkevlerinin faaliyetlerini olumsuz etkilemiş bu sorunlar müfettişlik raporlarında önemle üzerinde durulan bir konu olmuştur.

Galip Bahtiyar Göker'in 20.05.1941 yılında yapmış olduğu teftişinde Bayındır Halkevi beden terbiyesinde "*As Başkan askere gitmiştir.*" diye belirttiği raporunda spor çalışmalarının aksadığını, Ödemiş Halkevinde "*Halkevi reisi askere gitmiş olduğundan ora eşrafından oldukça kültür sahibi olan Muammer Kaşlı namına bir zat Halkevi reisliğine vekâlet*" ettirilerek Halkevinde oluşacak açık kapatılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Kaymakçı Halkevinde de "*muallim olan Halkevi şubeleri reisi ve azası askere gitmiş*" olduğundan dolayı bu Halkevinin faaliyetlerinin de durduğu belirtilmiştir. Göker, aynı yıl yapmış olduğu Tire Halkevi teftişinde "*Bando takımında vazife almış olanlardan bir kısmı da askere çağırılmış*" olduğu için bando faaliyetlerinin aksadığını belirtilmiştir.⁴³ Galip Bahtiyar Göker'in 04.07.1941 yılında yapmış olduğu teftişinde, "*Seferihisar Halkevi reisi de askere davet edilmiş ve yerine parti idare heyeti dışından bir öğretmen seçilmiştir. Bu da henüz işini kavrayamamıştır.*" diyerek askerlik hizmeti dolayısıyla Halkevi çalışmalarının kesintiye uğradığını belirtmiştir.⁴⁴

⁴¹ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 45-59.

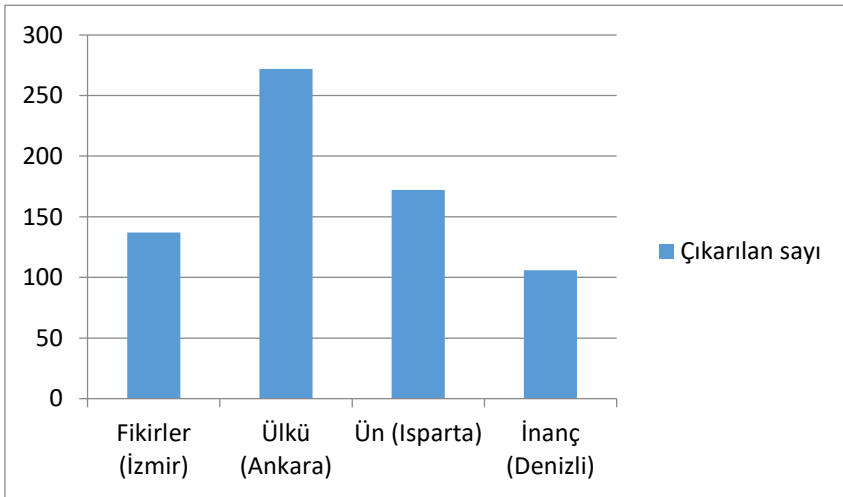
⁴² Toksoy, age, s.481.

⁴³ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 16-22.

⁴⁴ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 26-29.

Halkevlerinin bir diğer faaliyeti de kütüphane ve neşriyat şubesi aracılığı ile dergi yayınlamalarıydı. Bu dergiler aracılığıyla, yörenin tarihi ve kültürel değerleri gün yüzüne çıkarılıp kalıcı hale getirilirken, yörenin folklorunun ve tarihinin araştırılmasında başta öğretmenler olmak üzere aydın kesimi harekete geçirmişti. Dergiler öğretmenlerin ve araştırmacıların da becerilerinin yaygınlaştırılmasında etkili olmuş, bu sayede ülkenin dört bir yanında yetenekli yazarlar keşfedilmişti.⁴⁵ İzmir ve ilçelerindeki Halkevlerinden bazılarının gerek yayımladıkları dergiler, gerekse kültürel anlamdaki diğer çalışmalarıyla öne çıktıkları da raporlara yansımıştır. Özellikle İzmir, Bergama, Karşıyaka, Ödemiş, Urla ve Tire'deki Halkevleri adından söz ettiren birer kültür kurumu olmayı başarmışlardır.⁴⁶ Ayrıca, İzmir Halkevi dil ve edebiyat şubesinin en göze çarpan faaliyetlerinden bir diğeri on beş günde bir "Fikirler Dergisini" yayınlamak olmuştur.⁴⁷ Göker'in 1941 yılı raporuna da yansıdığı gibi; dil-edebiyat şubesinin gelişim gösterdiği, yıl içinde yapılan çalışmalarla beklenen etkiyi ortaya koyduğu belirtilmektedir.⁴⁸ Bu durum aşağıdaki tabloda da görülmektedir.

Tablo 2. En Çok Sayı Çıkarılan Bazı Halkevi Dergileri, Fikirler, 30 Nisan 1944,268-269, 24.

⁴⁵ Mahmut Şakiroğlu, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", *Kebikeç*, 1996, s.132.

⁴⁶ Sultan Cıvci, *Halkevleri ve İzmir Halkevi'nin Faaliyetleri, (1932-1951)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2013 ,s.81.

⁴⁷ Özseri, agm, s.402-403.

⁴⁸ *BCA-CHP*, 490.01/999. 859.1, s.45-59

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde "Halkevi şubelerinin İzmir'in gücüne ve ihtiyacına uygun çalışmadıkları, daha fazla çalışması ve biraz geride kalmış olan şubelerin takviye edilmesi gerektiği" belirtilmektedir. Ayrıca bu raporunda Göker, "İzmir Halkevinin tüm şubelerinin oluşturulmuş olsa da gösteri kolunun faaliyete geçemediğini ve bu heyetin daha muvaffakiyetle çalışacağı ümit olunur, temsillerde kadın rollerinde yer alacak kimse bulunamadığından bu yılki çalışmaları durmuştur, verilen temsillerin de başarılı olmadığını düşünülüyor" ifade etmiştir.⁴⁹

Galip Bahtiyar Göker İzmir Halkevinin spor şubesinin daha çok deniz sporu ile meşgul olduğundan, milli rakslar için de herhangi bir çaba görülmediğinden bahseder. Avcılar kulübü Halkevinin spor kolu bünyesinde yer almaktadır. Spor kolu, programlarında yer alan diğer maddeleriyle meşgul bulunamamıştır ifadelerine yer vermiştir.⁵⁰

Galip Bahtiyar Göker'in halk dersaneleri ve kurslar şubesi için Halkevinin güzel çalışma şubesi olduğunu belirtmiştir. Bu şube, İzmir'in Tınaztepe, Şehit Fadıllı Mektebi ile İzmir Cezaevinde okuma kursları açmış⁵¹ ve bu kurslara rağbet görülmüştür. Bu yerler dışında Alsancak nahiyesi parti binasında ve İzmir'in en uzak mahalleleri olan Eşrefpaşa'nın Mumcu Mevkiindeki kahvehanede birer okuma odası açılmıştır. Mumcu mevkiindeki okuma odasının o civarda okul çocuklarının ve gençlerinin devam ettiği bir yer olmaktadır. Halkevi tarafından oraya gönderilen gazete, dergi ve diğer neşriyatı okumaktadırlar. Alsancak'ta yer alan okuma odası beklenen etkiyi gösteremediği, bu kurslara büyük önem verilmesi için çalışılacağı belirtilmiştir.⁵² 1944 yılında Bornova ve Karşıyaka Halkevleri İngilizce kurslarına devam eden Halkevleridir.⁵³ Her bir Halkevi kendi çevresinde çok faydalı çalışmalar yapmaya gayret etmişler, buldukları yerin sosyal çevresini değiştirmişler, savaşın olumsuz koşullarına rağmen bu kültürel faaliyetleri devam ettirmişlerdir. Öte yandan Halkevleri halkın evi olmuştur. Bu faaliyetlerin sürdürülmesi aynı zamanda CHP'nin birinci derecede görevi sayılıyordu.⁵⁴

⁴⁹ Temsil Şubesi ile ilgili yazılmış raporunda "Faaliyete geçememiştir. Bu sene bu şubeye çalışabilecekleri farz olunan yeni elemanlar seçtirilmişse de bir kısmı devam etmemiş, bir kısmı da askere gitmiş olduğundan şubenin azası azalmış ve ahiren yeni bir heyet teşkil olunmuştur. BCA-CHP, 490.01/999. 859.1, s. 45-59.

⁵⁰ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

⁵¹ Turgay Akkuş- Nursal Kumaş- Berrin Sarıtuğ, "Erken Cumhuriyet Döneminde Yoksullukla Mücadele Kapsamında Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin Rolü", *International Journal of Social Inquiry*, Cilt: 13, Sayı: 61, 2020, s. 69-71.

⁵² BCA-CHP, 490.01/999. 859.1, s. 45-59.

⁵³ "Bornova Halkevinde", " Karşıyaka Halkevinde", *Ülkü*, III/35 (1944), s.46.

⁵⁴ N. Toksoy, age, s.479.

İzmir Halkevi Kurslar Şubesinin Faaliyeti, Fikirler, 30 Nisan 1944, s.24.

Cezaevinde Açılan Bir Kurs, Fikirler, 30 Nisan 1944, s.24.

Göker, İzmir Halkevi köycülük şubesinin en iyi çalışan şubesi olduğuna raporunda yer vermektedir. II. Dünya Savaşı yıllarında özellikle köycülük ve sosyal yardım şubeleri, halkın sorunlarını çözebilme konusunda devletin sosyal ve

ekonomik desteğinin kırsal yerleşkelere ulaştırılmasında etkili oldular. Müfettişlik raporlarında bu çalışmalarından dolayı övgüyle söz edilen şubenin başkanlığında bulunan Rahmi Balaban'ın kültürlü, halkevi idealini anlamış, programlı çalışan, değerli bir kişi olduğu da ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu kişi vilayet idare heyetine seçilmiştir. Köycülük şubesi Pınarbaşı, Cumaovası, Seydiköy, Değirmendere, Bulgurca köylerine doktorla beraber gitmiştir. Burada köylülere konferans vererek sağlık konusunda öğütler vermiş ve muayenelerini yapmışlardır. Bu geziler düzenlenirken köycülük şubesinin ortaya çıkan fikri doğrultusunda seyyar sinema köylere gönderilmiş parti idealini anlatan filmler ve ziraat vekâletinin göndermiş olduğu filmler de köylüye izletilmiş ve bu sırada gerekli konularda konuşmalar yapılmıştır. Köycülük şubesinin bu gezileri köylerde büyük etki yaratmıştır.⁵⁵ Galip Bahtiyar Göker, köycülük şubesinin, edebiyat şubesinin dergi kısmının güzel sanatlar şubesinin koro ve bir de spor şubesinin denizcilik idmanlarını sınırlı tutmak üzere genel çalışmalarının orta seviyede olduğunu düşünmektedir. Bu çalışmaların İzmir gibi bir merkezde önemli oranda olmadığına iddia edilemeyeceğini ve İzmir Halkevinin çevre üzerinde iyi bir etki yaptığını belirtmiştir. Halkevi faaliyetlerinden özellikle konserlerin çok dinleyici çektiği, fakat diğer çalışmalara olan ilginin o kadar fazla olmadığını ifade etmiştir. Bu ilginin azlığı her ne kadar çalışmalardan kaynaklansa da binanın mevcut durumunun bunda etkili olduğu, bir önceki yıla göre CHP Genel Sekreterliği tarafından düzenlenen konserlerde dinleyici sayısının her geçen gün arttığı, kültürlü halkın bu konserlerin değerini anladığını ifade etmiştir.⁵⁶ CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde parti tarafından gönderilen filmlerin İzmir ve Karşıyaka'da gösterildiği, Bayındır ve başka yerlerde gösterilmesi için hazırlıklar yapıldığı, bu filmlerin askeri tesislerdeki bazı birliklere de gösterildiği ve bu çalışmaların iyi bir etki yarattığı da belirtilmektedir.⁵⁷

II. Dünya Savaşı yıllarında Halkevlerinde ön plana çıkan diğer bir faaliyet alanı sosyal yardımlar oldu. Afetzedelere, çocuklara ve zor durumdaki vatandaşlara yiyecek, barınma gibi ihtiyaçlarında desteklerde bulunulması, işi olmayan vatandaşlara istihdam sağlanması gibi konular da sosyal yardım şubelerinin faaliyet alanları içerisinde bulunmaktaydı.⁵⁸ Halkevleri, sosyal yardım şubeleri aracılığıyla, siyasi iktidar sosyal yardım faaliyetlerine katkıda bulundu. Halkevlerinin yardım faaliyetleri, savaşın gelir dağılımında yarattı çarpıklığın fakir

⁵⁵ Köycülük Şubesi 1942 yılında büyük bir atak yaparak 60 köy ziyaret gerçekleştirmiş bu faaliyete 1772 kişi ile katılım sağlanmıştır. Doktorlar 270 hastayı tedavi ederek, hastalar için gerekli ilaçlar Halkevi tarafından temin edilmiştir. Kemal Özertem, "İzmir Halkevi Çalışmaları", *Fikirler*, S. 226-227, Ocak-Şubat 1942, s. 26

⁵⁶ "Dil Edebiyat Şubesi "reisi askerde bulunduğundan mesai daha ziyade dergi neşrine inhisar etmiştir." *BCA-CHP*, 490.01/999. 859. 1, s. 26-29. *BCA-CHP*, 490.01/999. 859.1, s. 45-59.

⁵⁷ *BCA-CHP*, 490.01/999. 859. 1, s. 26-29

⁵⁸ *Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942*, s.9.

kitleler tarafından daha şiddetli bir biçimde hissedilmeye başlandığı 1942 yılından itibaren, özellikle de 1943 ve 1944 yıllarının kış aylarında ivme kazandı⁵⁹. Halkevleri tarafından bizzat okutturulan yüzlerce genç ve ciddi bir şekilde tedavi ettirilen hastalar ülkeye kazandırılmıştır.⁶⁰

II. Dünya Savaşı yıllarında tüm şubelerinin yanı sıra, özellikle sosyal yardım şubelerinin bu alandaki faaliyetleri Halkevlerinin yüzünü ağartan çalışmalar olmuştur. Bu faaliyetlerden CHP Parti Müfettişlik Raporlarında da övgüyle söz edilmektedir. Örneğin İzmir Halkevi teftişinde sosyal yardım şubesi Başkanı Dr. Fuat Bayrakdaroğlu'nun çalışkan bir kişi olduğu belirtilmiştir. Göker ayrıca şu noktaları önemle vurgulamıştır. "*Sosyal yardım şubesi "amele ailesinin ve babası askere gidenlerin ufak yaştaki çocuklarını gündüz muhafaza ve onlara bakmak üzere iki yerde çocuk yuvası açmıştır. Biri amele mahallesi olan Kahramanlar diğeri şehrin yukarı tarafındaki Dolaplıkuyu mahallesinde bulunan bu yuvalar hakiki bir ihtiyaca tekabül etmektedir. Bu yuvalar adedinin teksiri hiç olmazsa altıya iblağı çok lüzumludur. Sosyal yardım şubesi bu lüzumu derpiş bir iki yuva daha açmak fikrindedir. Buraya tevdi olunan çocuklardan haftada cüzi miktarda ücret alınmaktadır. Çocuk ana ve babaları bu ücreti tereddütsüzce veriyorlar. Elde edilen tecrübeye göre yuvaların ücretli olması çocuk ana ve babalarının izzeti nefsinin muhafaza itibarıyla daha iyi tesir yapıyor. Her gün buralara çocuk tevdi için müracaatlar vuku bulmaktadır. Yuvalar bu işten anlayan mürebbiyelere tevdi olunmuştur.*" Kahramanlar ve Dolaplıkuyu semtleri İzmir'in işçi ve yoksul ailelerinin yaşadığı yerler olup; İzmir Halkevi sosyal yardım şubesi bu faaliyetleri ile hem işçi ailelerinin çocukları hem de babası askerlik hizmetine giren çocukların mağduriyet yaşamamasını açılan yuvalar ile sağlamaya çalışmıştır. Bu yuvaların sayısını arttırarak birçok kişiye ulaşmak amaçlanmıştır.⁶¹ Göker'in teftiş raporuna göre Halkevi sosyal yardım kolu ayrıca ihtiyacı olan öğrencilere tramvay, vapur pasoları vererek, kitap, okul araç-gereci dağıtmak, ihtiyaç sahibi yaşlılara maddi destek sağlamak gibi işler yapmıştır.⁶²

Göker, İzmir ile ilgili raporunda kurslar şubesinin de iyi çalıştığını belirtmiştir. Başkan Gaffar Güneri'nin iyi bir öğretmen olduğu ve bu işin önemini kavrayarak çalıştığına değinilmiştir. Kurslar şubesi Tepecik, Eşrefpaşa, Arapfırını ve ceza evinde okuma bilmeyenler için kurslar açmıştır. Bu kursların altı aylık dönemleri bitmiş ve ceza evinde kursu bitiren mahkûmlara tasdikname verilmiştir. Ayrıca tatil süresi boyunca sınırlı olmak üzere Fizik, kimya, riyaziye yabancı diller bitirme sınavına hazırlık kursları düzenlenmiştir. Bu kurslara çok fazla öğrenci kayıt yaptırarak çalışmaya başlamıştır. Kurslarda görevlendirilen öğretmenlere az bir ücret verilmektedir. Yönetmelik gereğince bu işin gönüllü olarak yapılması gerekmektedir. Programlı ve devamlı bir surette çalışmak için

⁵⁹ Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye, Savaş ve Gündelik Yaşam*, Homer Kitabevi, I. Baskı, İstanbul 2007, s.340.

⁶⁰ N. Toksoy, age, s.482.

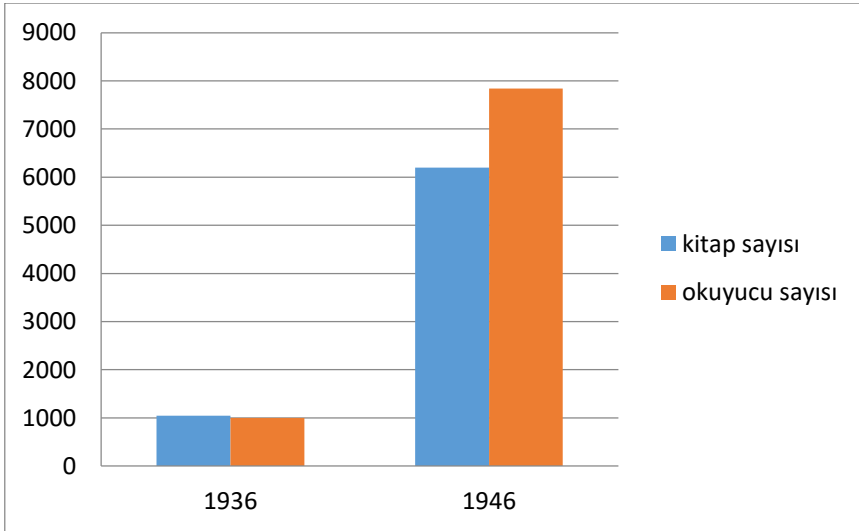
⁶¹ BCA-CHP, 490.01/999. 859.1, s. 26-29.

⁶² agr, s.45-59

öğretmenlerin yol masrafını karşılayacak az bir ücret verilmesine gerek görül- müştür. Aynı zamanda kurs öğretmenleri arasında ücret almayı gönüllü çalışanlar da bulunduğu raporlarda ayrıntılı bir şekilde belirtilmektedir.⁶³

CHP, Halkevleri aracılığı ile ülke insanını idealist amaçlar doğrultunda ye- tiştirmek için elinden gelen yöntemleri kullanmıştır. Bunun en etkin yollarından biri de okuma kültürünün yaygınlaştırılması idi. Halkevleri açılırken en az üç şu- benin açılması yanında bir de kütüphanesinin olması bir ön koşuldü. Ancak bazı yerlerde eleman azlığı nedeniyle kütüphane şubeleri açılmış olduğu halde, 1944 'de faaliyette olan 405 Halkevinden ancak 330'unda kütüphane açılabilmişti. Okuma hevesini Halkevlerinde ve Halkodalarında çoğaltmak temel felsefesi üze- rinde önemle çalışılmış ve bunun için kitap özetleme yarışmaları yapılmıştır.⁶⁴ Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in kitap saray şubesinin çalıştığına, bu şube- nin 09.00-19.00 saatleri arasında açık olduğuna, bu saatler arasındaki zamanlarda gidildiğinde kütüphanenin açık ve memurların görevde olduklarına dair yapmış olduğu değerlendirmede kitap saray şubesini verimli bulmuştur. Fikirler dergi- sinde yer alan İzmir Halkevi'nin 10 yıllık kitap ve okuyucu sayısındaki bu artış Göker'in raporunda belirtilen hususları desteklemektedir.

Tablo 3. İzmir Halkevi'nin 10 Yıllık Kitap ve Okuyucu Sayısı, Fikirler, 1 Mart 1946, s.11.

İzmir Halkevi'nin 10 Yıllık Kitap ve Okuyucu Sayısı, Fikirler, 1 Mart 1946, s.11.

Böylelikle halkın hem kültürel açıdan bilinçlenmesi hem de kitap okuma alışkanlıklarının oluşması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Nitekim konferans

⁶³ BCA-CHP, 490.01 /999.859.1, s. 26-29.

⁶⁴ Toksoy, *age*, s. 421-422.

ve dergilerle kültürel açıdan faydalı olunmuş hem de okuyucu sayıları her yıl giderek artmıştır. İzmir Halkevinin başarı ile tertiplelediği kitap geceleri de kitap sevdirmeye ve okutma yolunda güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. 1944 yılında İzmir Halkevi büyük bir kitap sergisi açmış, sergide kırk yıl önceki dönemden itibaren İzmir'de basılmış olan beş yüz eser sergilenmiş ve halkın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır.⁶⁵

3.a. Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İlçe Halkevlerinin Faaliyetlerine İlişkin Tespitler.

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde Kuşadası Halkevi faaliyetlerine ilişkin şu tespitlere yer vermiştir. "*Kuşadası'nda yaşayanların büyük bir bölümü Girit muhacirlerinden oluşmaktadır. Giritliler, Kuşadası'nda uzun süredir yaşamaktadır. Uzun zaman geçmesine rağmen hala Rumca konuşmaktadırlar. Kuşadası'nda yaşayan Giritliler genellikle eğitimsiz kişilerdir. Okula giden çocuklar dışarıda Türkçe konuşmaktadır fakat aileler arasında hala Rumca konuşulduğu anlaşılmaktadır. Bu eğitimsizlikle mücadele edilmesi gereklidir. Burada bir okuma odasının kurulması bu noktada gerekmektedir.*"⁶⁶ CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1941 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde ise Kuşadası Halkevinin sosyal yardım şubesi, köycülük şubesi ve spor şubesinin faaliyetlerine devam ettiklerini ve kursların açıldığını belirtmiştir.⁶⁷

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde Foça'da daha önceden partinin aracılığıyla oluşturulmuş bir gençler kulübü bulunduğunu, Foça gibi sadece ilkokul bulunan ilçelerde Halkevi açılmasa da Halkodası veya okuma odasının açılması gerektiğini ifade etmektedir.⁶⁸

Göker'in 1940 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde Ödemiş merkezinde 9 şubeden oluşan tam teşkilatlı Halkevi bulunduğu belirtilmektedir. Başkanlığını kültür düzeyi yüksek ve Halkevi işleriyle alakadar olabilecek uygunlukta olan Muharrem Baran yapmakta olup; İdare heyetlerinde dil-tarih-edebiyat şubesi başkanlığını ortaokul müdürü olan Recep Başsoy yapmaktadır. Göker, Halkevindeki gözlemlerinde, şubelerin çevrenin gücüne ve ihtiyacına uygun olmadığını, bu amaca varmak için daha fazla çalışmak gerektiğini ifade etmektedir. Göker, Halkevine ilkokul öğretmenlerinin ilgisiz kaldığını belirtmiştir. Bu tespitlere göre; ilkokul öğretmenleri halkevine kesinlikle uğramayıp kendileri için kulüp tarzı bir yere benzeyen kahvehanede toplanmış ve orada vakit geçirmektedirler. Kendilerine verilen öğütleri önemsememişlerdir ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁹

⁶⁵ "İzmir'de Kitap Sergisi ve Fikir Hayatı", *Ülkü*, VI/69 (Temmuz 1944), s.46.

⁶⁶ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 45-59.

⁶⁷ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 16-22.

⁶⁸ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 45-59.

⁶⁹ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 74-77.

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu teftişinde ise; bir yıl içinde Ödemiş Halkevinin azımsanmayacak bir aşama kaydettiği raporlara yansımaktadır. Ödemiş Halkevi'nin iyi oluşturulmuş, çalışmaları düzgün ve iyi çalışmakta olan Halkevlerinden biri olduğu belirtilmiştir. Azalar arasında ilkokul öğretmenlerinden ve ortaokul öğretmenlerinden iki kişinin ve bunların dışında adliye memurları ve diğer memurların da Halkevinde görev aldığı ifade edilmektedir. Halkevinin orada yaşayan gençlerin sevdiği bir yer olduğundan⁷⁰ söz etmektedir. 1942 yılındaki teftişinde ise İzmir'in en önemli ilçelerinden biri olan Ödemiş'in merkezinde olan Halkevi kavramının son derece önem taşıdığını belirtmektedir. Muhtar Tekin'in ciddiyetten ayrılmadan nezih bir temsil grubu oluşturduğunu görmüştür. Bir yıllık sürede bu değişimin olumlu yönde olmasının Ödemiş'e de canlılık getirdiğini⁷¹ belirten Göker, Halkevinin kitapsaray ve okuma odasının bulunduğunu belirtmektedir. Burada birçok kitap ve risaleye sahip bulunmaktadırlar. Halkevinin gençler tarafından oluşturulmuş bir bandosu bulunmaktadır. Gösteri şubesi özellikle kadın oyuncu bulunamadığı için işlevsiz kalmıştır. Sosyal yardım şubesi faaliyet göstermektedir.⁷² Köylerde tavuk istasyonları, arı istasyonları, kurularak ekonomik olarak köylüyü kalkındırmak için faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunun yanı sıra köylülere yapılan yenilikler hakkında konferanslar verilmiştir.⁷³

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1941 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde Karaburun Halkevinin çevre üzerinde yaptığı etkinin iyi olduğunu ve halkın rağbet ettiğini tespit etmiştir. Aynı zamanda Halkevi son çalışma yılında faaliyet göstermemiştir. Kütüphane şubesi, güzel sanatlar şubesi, spor şubesi, köycülük şubeleri bulunmaktadır.⁷⁴

Tire Halkevi ile ilgili olarak CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde, hem eleman hem de duygu bakımından Halkevinin önemine cevap verecek düzeyde olduğundan; çalışmalarının bölgenin bilinçli vatandaşları üzerindeki etkisinin memnuniyet verdiğinden bahsetmektedir. Göker raporunda ayrıca şu bilgilere yer vermektedir. "*Tire'deki ilkokul ve ortaokul öğretmenleri halkevine devam etmektedirler. Her biri çeşitli kollarda görev almışlardır. Parti ile öğretmenler arasında samimi bir ilişki bulunmaktadır. Halkevi başkanı olan Sadık Giz'in parti ile öğretmenler arasında bu ilişkileri kurmasındaki payı takdir edilmelidir.*"⁷⁵ *Tire'deki azalar ve öğretmenler dergiye yazı ile yardım etmektedir. Menderes Dergisi her geçen gün gelişim göstermektedir. Tire Halkevi'ne İzmir çevresinde büyük bir ün kazandıran halkevi müzik kolu ve bando takımı yer almaktadır. Tire'de yaşayan gençler genellikle Halkevine gelip orada toplanmaktadırlar. Gençler oldukça büyük olan okuma salonunda mütalaa yaparak vakit geçirmektedirler. Halkevinin bu durumu*

⁷⁰ BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 45-59

⁷¹ BCA-CHP, 490.01/665. 229. 1, s. 35-44

⁷² BCA-CHP, 490.01/999. 859. 1, s. 45-59

⁷³ Günver Güneş, "Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 21(63), s.985-986.

⁷⁴ BCA-CHP, 490.01/999. 859.1, s. 16-22.

⁷⁵ BCA-CHP, 490.01/999. 859.1, s. 45-59.

bando takımı müzik heveslilerini de toplamaktadır. Bando eğitmeni ayrıca müzik dersi verdiği için öğrencilerinden birçoğu da toplu olarak müzik dinlemek için gelmektedirler. Parti idare heyeti gençlerle ve beden terbiyesi kuruluncaya kadar spor oluşumlarıyla meşgul olmaktadır. Halkevinin sosyal yardım şubesi de iyi çalışmaktadır. "Ancak Tire Halkevi'nin ar koluna ayrı bir üstünlük veren bando takımını çalıştıran eğitmenin ve bando takımında görev alan kişilerin bir kısmının askerlik hizmetleri dolayısıyla bu faaliyetlerin aksadığı da bu raporda yer almaktadır.⁷⁶ CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1942 yılında yapmış olduğu teftişinde ise; Tire Halkevi'nin dil-tarih-edebiyat şubesinin iyi çalıştığını belirtmektedir.⁷⁷ Tire Halkevi ar şubesi birkaç yıldan beri iyi işler yapmaktadır. Hatta İzmir'de dahi bulunmayacak bir bando takımı idare etmektedirler. Halkevi için oldukça masraflı olan bando takımı Tire'ye ait özellik oluşturmaktadır. Sosyal yardım şubesi Tire'de iyi çalışmaktadır. Spor şubesi bu yıl daha fazla faaliyet göstereceğini düşünmektedir.⁷⁸

Çeşme Halkevi ile ilgili olarak; CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde, Halkevinin kitap saray ve neşriyat, köycülük, spor ve gösteri şubelerinden oluştuğu, sosyal yardım şubesi de oluşturulmaya başlandığından bahsedilmektedir. Bu şubelerden köycülük şubesi köyleri ziyaret etmiş, köylülere sıtma tedavisinde kullanılan kinin ilacından dağıtmış ve hastaları muayene etmiştir. Bu işin yapılmasında halkevi başkanlığı yapan Kemal Öztürk'ün çabası görülmektedir. Beden terbiyesi burada da teşkilatlanmıştır. Başkanlığını çalışkan bir öğretmen yapmaktadır. İdmanlara başlamışlardır. Halkevinde kitap ve risaleler bulunmaktadır. Göker, yapmış olduğu soruşturmalarda halkevinin kış ayında yaptığı konferanslar ve toplantılarının oldukça kalabalık olduğunu belirtmiştir. Okuma salonuna devam edenler olmasına rağmen buranın daha iyi organize edilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. Halkın Halkevine karşı ilgisi samimidir.⁷⁹ Göker, 1941 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde, Halkevinin kitap saray şubesi, köycülük şubesi, spor şubesi, sosyal yardım şubesi, ar şubesi, dil-tarih-edebiyat şubesi olmak üzere yedi şube açıldığını belirtmektedir. Bu şubelerden kitap saray şubesi, köycülük şubesi, spor şubesi, sosyal yardım şubeleri aktif olarak çalışmaktadır.⁸⁰ CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker'in 1942 yılında yapmış olduğu teftişinde Halkevinin kütüphane şubesi, spor şubesi, temsil şubesi oldukça iyi çalıştığını belirtilmektedir. Kurs açılmamış fakat konferanslar düzenlenmiştir. Urla halkı halkevinde yapılan toplantılara katılmaktadırlar. Urla'nın gençleri güzel havalarda hemen her akşam Halkevi bahçesinde toplanıp jimnastik ve küçük spor hareketleri yapmaktadırlar.⁸¹

⁷⁶ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

⁷⁷ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 16-22.

⁷⁸ BCA-CHP, 490.01/665.229.1, s. 35-44.

⁷⁹ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

⁸⁰ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 16-22.

⁸¹ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 3.

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde Bergama Halkevi dil-tarih-edebiyat şubesinin en önemli faaliyetini konferansların oluşturduğunu, aynı zamanda yerel folklorla ait incelemeler yapıldığını dile getirmektedir. Bu şubenin en iyi çalışmalarından birinin öğretmenlerden birkaçının köyleri dolaşarak atasözleri ve folklor üzerine araştırma yapmaları olduğunu, bu şubenin en fazla yirmi kişiden oluşmakla birlikte herhangi bir dergi yayınının olmadığını da bir eksiklik olarak dile getirmektedir.⁸² Göker, milli oyunların, Bergama Halkevi'nin uzmanlığı olduğunu ifade etmektedir. Bergama'nın Kozak Nahiyesinde her yıl yapılan ve "Kermen" denilen şenliklerde Bergama oyunları birinciliği elde etmektedirler. Halkevi geçen yıl Kozak oyuncularından bir ustayı ücretle milli oyun eğitmeni sıfatıyla istihdam etmiştir.⁸³ Bu faaliyetler ile bugün Türk folklorunun ve halk ezgilerinin yeniden diriltmesi, canlandırılması Halkevlerinin halkçılık ilkesini teoriden uygulamaya dönüştürmesi çabalarının ürünüdür.⁸⁴ Bu rapora göre gösteri şubesi iyi çalışmalarda bulunmaktadır.

Bergama Halkevi'nin başarılı çalışmalarından biri de konferans etkinlikleridir. Konferanslara halk rağbet etmektedir.⁸⁵ Sosyal yardım şubesi iyi çalışmaktadır. Hem sıhhi muayeneler hem de öğrencilere yardımlarda bulunmaktadır.⁸⁶ Ortaokul öğrencilerinin geneli ve onların dışında buraya gelen birçok okuyucu bulunmaktadır. Bu kişiler bilgilerini artırmaktadırlar. Hatta mütalaa odasının müdavimleri sığdıramaması üzerine paylaşılması ortaya çıkmıştır.⁸⁷ Köycülük şubesi iyi çalışmaktadır.⁸⁸ Köylere gezintiler yapan köycülük şubesinin dikkat çeken bir-iki girişimi bulunmaktadır. Bu girişimlerden biri ilçede sayısı bir hayli fazla olan Yörük Çepniler ile beraber buldukları yerlere 10.000 tane ahlat ağacı dikmişlerdir. Köycülük şubesi başkanı böylece geçim sıkıntısı olan halka gelir kaynağı yaratmıştır. Belki bu durum dolayısıyla bu Yörükleri toprağa, bir mekâna bağlamak amacını gerçekleştireceklerdir. Tahtacıların sayıları Anadolu'da ve Bergama'da bir hayli fazla olup ayrı bir grup oluşturmaktadırlar. Şu ana kadar okuma-yazma konusunda eksiklikleri fazla ve isteksiz görünmektedirler. Köycülük şubesinin bu iki konudaki girişimleri takip edilecektir⁸⁹ ifadelerine raporda yer verilmiştir.

Müze ve tarih şubesi Bergama Halkevi'nde çalışması güçlü olan bir şube olmuştur. Bölgenin tarihi bakımdan önemi ortada ve bu konuda daha önceden beri çok inceleme yapılmıştır. Bu doğrultudaki çalışmalarda en büyük rol bilgi ve uzmanlığa bağlı olmaktadır. Müze konusunda Bergama gittikçe resmi bir müze

⁸² BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

⁸³ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

⁸⁴ Ali Nejat Ölçen, Halkevlerinin Açılışı ve Yok edilişi, Ankara 1988, s.13

⁸⁵ BCA-CHP, 490.01 /999.859.1, s. 45-59.

⁸⁶ BCA-CHP, 490.01 /999.859.1, s. 45-59.

⁸⁷ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

⁸⁸ Mehmet Emin Elmacı, M.E. ve Melih Tinal, Çağdaşlaşma Sürecinde Bergama Halkevi, Bergama Belediyesi Kültür yayınları, İzmir 2013, s.69-71.

⁸⁹ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

şehrini almaktadır. Orada maarif vekâleti tarafından tahsis olunan müze eski eserleri toplamakla meşgul olmaktadır. Halkevinin tarih kolu yeni faaliyete geçmiştir. Şu anda milli kıymetleri ve milli ürünleri toplayıp müzede sergileyeceklerdir.⁹⁰ Kültür tarihi açısından oldukça önemli olan etnografik eserlerin toplanması CHP Genel Merkezi tarafından da önemle üzerinde durulan bir konu olmuştur. 1943 yılında içlerinde Bergama ve Tire Halkevlerinin de yer aldığı 33 Halkevinde folklor ve etnografya müzesi kurularak bu faaliyetler diğer Halkevlerine de örnek olarak gösterilmiştir.⁹¹ Bergama spor konusunda eskiden beri ileri seviyede bulunmaktadır. Spor merakı bu bölgede önemli yer tutmaktadır. Şu anda bu doğrultuda iyi çalışmaları yer almaktadır. Güzel Türk sporlarının dağılmasını engelleyip korumak için Bergama'da kermes dolayısıyla yapılan cirit oyunları, at koşuları müsabakalarına daha fazla ödül verilmesi düşünülmektedir.⁹² Bergama Halkevi dergi çalışması bakımından iyi çalışan Halkevlerinden biri olmaktadır. Göker, Bergama Halkevi'nin çevrenin ihtiyacını karşıladığını, çevre üzerinde iyi etkiler bıraktığını ve halkın rağbet ettiği bir yer haline geldiğini belirtmiştir.⁹³

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde Menemen Halkevi'nin bir önceki teftişinde ar şubesi, gösteri şubesi, spor şubesinin çalıştığını ve kursların faaliyet gösterdiğini belirtmektedir. Bu teftişinde bu faaliyetin durduğunu ifade etmektedir. Halkevi şubelerinde çalışmaların özellikle şube başkanlarının ve öğretmenlerin birçoğunun askerlik hizmetlerinden dolayı ayrılmaları sebebiyle bando takımı faaliyetleri, gösteri şubesi faaliyetleri ve spor şubesi faaliyetleri kesintiye uğramıştır. Sosyal yardım ve köycülük şubeleri köylere giderek sıtma tedavisinde kullanılan kinin ilacını dağıtmışlardır. Spor sahası ayrılmış olsa da henüz gerektiği gibi hazırlanmamıştır. Beden terbiyesi sorumluları burada imkânlar ölçüsünde çalışma yapmaktadırlar.⁹⁴

CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1941 yılında yapmış olduğu birinci teftişinde Karşıyaka Halkevi dil, tarih, edebiyat, müze, güzel sanatlar, spor, sosyal yardım, köycülük ve kitap saray şubelerinden oluştuğunu belirtmektedir. Karşıyaka Halkevi düzgün bir şekilde çalışmaya henüz başlamıştır. Şu anda sosyal yardım şubesi, köycülük şubesi, dil ve edebiyat şubeleri faaliyette bulunmaktadır. Kitap saray şubesi de düzene koyulmuştur. Ar şubesinde de iyi çalışmalar kaydedilmiştir. Sosyal yardım şubesi de ihtiyacı olan öğrencilere yemek yardımında bulunmaktadır. Halkevinin köycülük şubesi de faaliyetlerde bulunmuştur. Göker, köycülük şubesinin civar köylere gezintiler yaptığını ve bu gezilere Halkevinin azalarından bir veteriner hekimin de katıldığını, köylülerin hasta hayvanlarının tedavi edildiğini, hayvan bakımı ve hayvan hastalığı hakkında öğütler içeren bilgiler verildiğini belirtmektedir. Karşıyaka'ya bağlı bu

⁹⁰ BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.

⁹¹ CHP Halkevleri ve Halkodalari, 1944, s.14

⁹² BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.

⁹³ BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.

⁹⁴ BCA-CHP, 490.01/999.859. 1, s. 45-59.

köyler bu ziyaretlerden çok memnun olmaktadır. Spor şubesi çalışmaları yeterli seviyede görünmemektedir. Genellikle kadınlardan oluşan sosyal yardım şubesi de iyi çalışmaktadır.⁹⁵ Sosyal yardım şubesi, köycülük şubesinin gezilerine katılarak köylere sıhhi yardımlar yapmışlardır.⁹⁶ CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1942 yılında yapmış olduğu teftişinde Karşıyaka Halkevi'nin en başarılı çalışan şubesinin köycülük şubesi olduğunu belirtmiştir. CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker 1942 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde halkevinin sosyal yardım şubesi, güzel sanatlar şubesi, temsil şubesi, spor şubesi, köycülük şubelerinden oluştuğunu belirtmektedir. En aktif kolunu sosyal yardım şubesi ve köycülük şubesi oluşturmaktadır. Sosyal yardım şubesi bu yıl ihtiyaç sahibi öğrencilere elbise ve yemek dağıtmak gibi yardımlarda bulunmuştur. Diğer Halkevlerinden temsil şubesi iyi durumda olanlarının Bayındır'a turne düzenlemesinin daha uygun olacağını ifade etmiştir. Göker, spor faaliyetlerinin sınırlı olduğunu ifade etmektedir.⁹⁷

CHP Parti Müfettişi Kemal Satır 1944 yılında yapmış olduğu teftişinde Buca'da çalışma olmadığını tespit etmiştir.⁹⁸ CHP Parti Müfettişi Kemal Satır'ın 1944 yılında yapmış olduğu teftişinde Bornova'da çalışma olmadığını tespit etmiştir.⁹⁹

CHP Parti Müfettişlik raporlarına da yansdığı üzere dönemin güç koşulları içerisinde İzmir ve ilçelerinde faaliyet gösteren Halkevleri, pek çok zorluğu aşarak aydınlanma ışığını buldukları yörelere taşımışlardır. Halkevi şubelerinin çalışmaları, ülkede millet bilincinin oluşmasına katkıda bulunduğu gibi, bu alanda yapılan yayınların ve derlenen ve yayınlanan belgelerin bolluğu, çeşitliliği ve zenginliği her türlü takdirin üstünde görülmüştür.¹⁰⁰

Sonuç

Türkiye savaş yıllarını savunma hazırlıkları ve artan ekonomik zorluklar içinde geçirmesine rağmen, eğitim kültür konuları üzerinde yeni girişimler yapmaktan geri kalmamıştır. Yürürlüğe konan savaş ekonomisi uygulamaları, Halkevleri başta olmak üzere çeşitli alanlara ayrılan ödeneklerin azalmasına yol açmıştır. CHP, Halkevlerinin amaçlarını gerçekleştirme yolunda kat ettiği mesafeleri görmek için bu kurumları teftiş etmiştir. Parti Müfettişlik Raporlarına da yansdığı üzere İzmir başta olmak üzere ilçe Halkevi ve Halkodalarının bina yetersizliği, Halkevlerine yeterli ödenek ayrılamaması, seferberlik uygulamasından dolayı üyelerinin çoğunun silahlı altına alınması, bazı şubelere yerel yönetimlerden

⁹⁵ BCA-CHP, 490.01/665.229.1, s. 35-44.

⁹⁶ BCA-CHP, 490.01/999.859.1, s. 26-29.

⁹⁷ BCA-CHP, 490.01/665.229.1, s. 135-156.

⁹⁸ BCA-CHP, 490.01/665.230.1, s. 103.

⁹⁹ BCA-CHP, 490.01/665.230.1, s. 103.

¹⁰⁰ Zeki Arkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, Atatürk Yolu ,VI/23, Ankara 1999.

gerekli ilgi ve desteğin verilmemesi yüzünden faaliyetlerinde ciddi aksamalar görülmüştür. Halkevlerinin bu eksiklerine ilişkin tespitler, alan yazında yer alan araştırmalarda çok öne çıkmamakla birlikte Parti Mufettişlik Raporlarında ayrıntılarıyla yer almıştır.

Savaş yıllarında Halkevlerinin ön plana çıkan en önemli faaliyeti sosyal yardımlar olmuştur. İzmir, Ödemiş, Karşıyaka, Tire ve Çeşme Halkevleri sosyal yardım ve köycülük şubeleri aracılığıyla siyasi iktidarın sosyal yardım faaliyetlerine katkıda bulunmuş ve halkın sırtındaki yükünü bir nebze olsun hafifletmeye çalışmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında İzmir ve ilçelerdeki Halkevleri, savaşın tüm olumsuzlukları dikkate alındığında, parti mufettişlik raporlarına da yansıyan eksikliklerine rağmen, buldukları bölgenin tarihini, folklorunu ve kültürünü araştırmada olduğu kadar, yoksul aile ve asker ailesi çocuklarına yardım, köyün kalkındırılması davasında ve sportif ve sanatsal etkinliklerde Cumhuriyetin aydınlanma ışığını en ücra köşelere taşıyan ve bu kültürü gün yüzüne çıkaran önemli işlevler görmüşlerdir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA-CHP 490.01 / 999. 859. 1.

BCA-CHP, 490.01 / 665. 229. 1.

BCA-CHP, 490.01 / 665. 230. 1.

Kitap ve Makaleler

Ahmet, Feroz *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2006.

Akyol, Yaşar, *İzmir Halkevi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir 2008.

Akkuş, Turgay, Kumaş, Nursal, Sarıtuğ, Berrin, "Erken Cumhuriyet Döneminde Yoksullukla Mücadele Kapsamında Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin Rolü", *International Journal of Social Inquiry*, Cilt: 13, Sayı: 61,2020.

Arıkan, Zeki."Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, *Atatürk Yolu*, (VI/23),1999.

"Bornova Halkevinde", "Karşıyaka Halkevinde", *Ülkü*,(III/35) , 1944.

Civci, Sultan, *Halkevleri ve İzmir Halkevi'nin Faaliyetleri, (1932-1951)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2013.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ankara 1342-1339.

Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1927.

C.H.P. *Teşkilatı Kurulmamış Vilayetlerdeki Halkevleri ve Halkodaları Teftiş Talimatnamesi*, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1940.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, Cilt 20, 1 İkinci kanun 1942'den 31 İlk Kanun 1943 Tarihine Kadar, 1944.

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1932.

CHP Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942, Ankara 1942.

CHP Halkevleri ve Halkodaları, 1943 Ankara, 1944.

C.H.P. Teftiş Talimatnamesi, Ulus Basımevi, Ankara, 1939.

C.H.P. Teftiş Talimatnamesi, Sümer Matbaası, Ankara, 1943.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1839-1950*, Ankara 2004.

Çeçen, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Tarihçi Kitapevi Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2018.

- Elmacı, M.Emin- Tinal, Melih, *Çağdaşlaşma Sürecinde Bergama Halkevi*, Bergama Belediyesi Kültür yayınları, İzmir, 2013.
- Geray Cevat, *Halk Eğitimi*, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1978.
- Güneş, Günver, *İzmir Türk Ocağı Faaliyetleri (1923-1931)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1990.
- Güneş, Günver, *Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 21(63), 2005.
- "İzmir'de Kitap Sergisi ve Fikir Hayatı", *Ülkü*, (VI/69), Temmuz 1944.
- Karayaman, Mehmet, *1935-1950 Yılları Arasında Kaleme Alınan CHP Parti Teftiş Raporlarının Yerel Tarih Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi: Batı Anadolu Örneği*, XVIII. Türk Tarih Kongresi, 1-5 Ekim, IX. Cilt, Ankara 2018.
- Koçak, Cemil, *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2003.
- Metinsoy, Murat, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye, Savaş ve Gündelik Yaşam*, Homer Kitabevi. Baskı, İstanbul 2007.
- Olgun, Kenan, *Türkiye'de Halkevleri Gerçeği*, Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği), İksad Yayınevi, Ankara 2019.
- Ölçen, Ali, Nejat, *Halkevlerinin Açılışı ve Yok Edilişi*, Ankara 1988.
- Özdemir Yavuz - Aktaş, Elif, "Halkevleri (1932'den 1951'e)" A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 45, Erzurum, 2011
- Özertem, Kemal, *İzmir Halkevi Çalışmaları*", *Fikirler*, S. 226-227/ Ocak-Şubat, 1942.
- Özsarı, Mustafa, "Ege Bölgesi Ege Bölümü Halkevleri ve Yayın Çalışmaları", *Atatürk Yolu*, C.VI/23, Ankara 1999.
- Polat, Faik, *Cumhuriyet Halk Partisi Parti Müfettişlik Raporlarına Göre Batı Anadolu Halkevleri*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2021.
- Sarıay, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.
- Şakiroğlu, Mahmut, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", *Kebikeç*, 1996.
- Sertel, Savaş, *Tek Parti Dönemi'nde Bingöl'de Kurulan CHP Teşkilatları, Halkevleri ve Halkodalari*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2016.
- Şeker, Kadir, *CHP Parti Müfettişlerinin Isparta ve İlçe Halkevi Raporları (1940-1942)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, Sayı:24, 2011.
- Tabak, Serap, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Denemesinden Önce İzmir'de Cumhuriyet Halk Fırkası (1928-1930)*, Toplumsal Tarih Dergisi, C III, S. 16, Nisan1995.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara 1999.

Toksoy, Nurcan, *Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, Orion Yayınevi, Ankara 2007.

TBMM Albümü 1920-2010, 1. CİLT 1920-1950, VIII yasama dönemi/1946-1950, Ankara 2010.

Uyar, Hakkı, *Tek Parti dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999.

Yılmaz, Zeynep, *CHP Parti Müfettişlik Raporlarına Göre İzmir (1935-1950)*, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2019.

Yurt Ansiklopedisi.